

การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้าน
ทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

Development of management model of Small-scale Swine Raisers
Community Enterprise Groups in Thung Hang Village, Thung Phueng
Sub-district, Chae Hom District, Lampang Province

ดรรารัตน์ ธาตุรักษ์* ปัญญาพร ศรีชานาพันธ์ ณัฐนรี ทองดีพันธ์ และ พรพรรณษา เรือนน้อย
Dararat Thatrak, PUNCHAPORN Srichanapun, Natnaree Thongdeepan and
PUNSA RUANNROY*

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง จ.ลำปาง 52000
Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Lampang,
Lampang 52000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: dararat_6@rmutl.ac.th.

(Received: February 4, 2025; Revised: July 21, 2025; Accepted: August 27, 2025)

Abstract: This research aimed to (1) develop a management model for a community enterprise group and (2) enhance entrepreneurial capacity among members of the Small-Scale Pig Farmers' Community Enterprise Group in Ban Thung Hang, Thung Phueng Subdistrict, Chae Hom District, Lampang Province. Data were collected through semi-structured interviews and focus group discussions with 14 group members and were analyzed using content analysis. The findings revealed that the group successfully restructured its management system through participatory processes. Members collaboratively planned production and procurement, and implemented a job rotation system within the production unit, which helped reduce labor costs and foster cooperation. The study also found that members could produce low-cost pig feed using local raw materials and efficiently raise and sell both breeding and fattening pigs. Entrepreneurial knowledge was strengthened through the creation of a public communication platform via a Facebook page, enhancing visibility and motivation. Additionally, a participatory accounting system was introduced, enabling members to record data on production, expenses, income, and profitability. This system facilitated better cost control, improved transparency, and fostered a shared understanding of financial management within the group.

Keywords: The development of a group management model, community enterprises, small-scale swine raisers in Thung Hang village

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) เสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่มกับสมาชิก จำนวน 14 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มสามารถปรับโครงสร้างการบริหารใหม่อย่างมีส่วนร่วม โดยมีการวางแผนการผลิตและจัดซื้อวัตถุดิบ การหมุนเวียนงานในฝ่ายผลิต ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มความร่วมมือ และผลการเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชน พบว่า

สมาชิกกลุ่มผลิตอาหารสุกรต้นทุนต่ำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เลี้ยงและขายสุกรทั้งแม่พันธุ์และหมูขุนได้เป็นอย่างดี กลุ่มพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเป็นผู้ประกอบการ โดยสร้างแพลตฟอร์มประชาสัมพันธ์ผ่านเฟซบุ๊กเพจ สร้างการรับรู้และแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน จัดทำระบบบันทึกข้อมูลทางบัญชีแบบมีส่วนร่วม เพื่อควบคุมต้นทุน ตรวจสอบรายรับ รายจ่าย และสื่อสารในกลุ่ม ส่งผลให้เกิดระบบการบันทึกบัญชีของกลุ่มที่สร้างความเข้าใจด้านการเงินการบัญชีร่วมกัน

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน ผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง

คำนำ

สุกรเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีบทบาทต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ เนื่องจากเนื้อสุกรเป็นที่นิยมในการบริโภค การเลี้ยงสุกรสามารถทำได้ในหลายระดับตั้งแต่ระดับครัวเรือนถึงฟาร์มขนาดใหญ่ ใช้พื้นที่น้อย แรงงานน้อย และขยายพันธุ์ได้เร็ว (Seemanon, 2022) แม้เกษตรกรจะต้องเผชิญกับต้นทุนอาหารสัตว์สูง โรคระบาด และการแข่งขันจากหมูเถื่อน แต่การเลี้ยงสุกรยังคงเป็นแหล่งรายได้สำคัญของเกษตรกรหลายแสนราย (Qui *et al.*, 2025; Wang and Li, 2024)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงสุกรเพื่อเพิ่มรายได้ แต่ได้รับผลกระทบจากต้นทุนอาหารสำเร็จรูปที่ปรับสูงขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก (Wang and Li, 2024) เพื่อลดต้นทุน กลุ่มจึงร่วมมือกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง ในการผลิตอาหารสัตว์ลดต้นทุนจากวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ข้าวโพด ข้าวเปลือก มันสำปะหลังและถั่วต่าง ๆ โดยทดลองใช้สูตรอาหาร 2 สูตรสำหรับสุกรแม่พันธุ์และสุกรขุน ซึ่งให้โปรตีนรวมประมาณ 16.7–16.9% ผลปรากฏว่าเกษตรกรสามารถลดต้นทุนค่าอาหารลงได้ 16–47% และได้ผลตอบแทนเฉลี่ย 10,000–80,000 บาทต่อรอบการผลิต ขึ้นอยู่กับปริมาณการเลี้ยงและภาวะตลาด (Ojediran *et al.*, 2024)

ความสำเร็จดังกล่าวนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารสัตว์ลดต้นทุน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2566 เพื่อส่งเสริมการผลิตอาหารสุกรจากวัตถุดิบในชุมชน และบริหารจัดการกลุ่มอย่างมี

ส่วนร่วม แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารสัตว์ลดต้นทุนของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง พบว่าการมองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขที่ชัดเจน จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกลุ่มนี้ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อผลิตอาหารสุกรจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ข้าวโพด ข้าวเปลือก มันสำปะหลัง และถั่วต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกได้บริหารจัดการร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยในชุมชนสามารถเข้าถึงอาหารสุกรในราคาต้นทุนที่ถูกลง ทั้งยังใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างรายได้ร่วมกันมาได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังพบข้อจำกัดในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เนื่องจาก สมาชิกกลุ่มยังไม่มีโอกาสในการกำหนดวิธีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ส่งผลให้กลุ่มยังไม่มีศักยภาพในการบริหารงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ เนื่องจาก (1) องค์กรความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มยังไม่ถูกทบทวน เช่น ความสามารถในการวัตถุดิบ การตลาด การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก (2) ธุรกรรมของการสร้างสมาชิกกลุ่มให้เกิดการพัฒนาแนวทางการเป็นผู้ประกอบการในชุมชน ที่ได้คาดหวังไว้ ยังไม่ชัดเจน

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชนผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง จังหวัดลำปาง ซึ่งจะช่วยค้นหาหรือพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่ม

สร้างการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับสมาชิกกลุ่ม เพื่อพัฒนาต่อให้กลุ่มมีรายได้ มีเงินทุนหมุนเวียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการไหลเวียนเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างงาน สร้างเศรษฐกิจ เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวมีองค์ประกอบและความพร้อมทั้งในด้านของกลุ่มสมาชิกกลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อม การจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีสูตรอาหารลดต้นทุนสำหรับการขยายผลไปกลุ่มเกษตรกรรายย่อยใกล้เคียง รวมถึงการจัดจำหน่ายให้แก่ผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยในชุมชน ในราคาที่เหมาะสมกับต้นทุน

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือน เมษายน 2566 ถึงเดือน 19 เมษายน 2567 พื้นที่วิจัย ได้แก่ บ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้ คือ ชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง จำนวน 14 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลใช้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด ประกอบด้วยประเด็นคำถามหลัก ดังนี้ 1) ลักษณะการบริหารจัดการกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อย 2) ข้อมูลต้นทุนก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกร รายได้ก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกร 3) ลักษณะความเป็นผู้ประกอบการชุมชน และ 4) การสนทนากลุ่ม (focus group)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยนี้มีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. ประชุมวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเป็นผู้ประกอบการชุมชนผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง

2. สนทนากลุ่ม เพื่อทบทวนบริบทการดำเนินงานเดิมของกลุ่ม และวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา และโอกาสของการบริหารจัดการในปัจจุบัน รวมถึงประเมินศักยภาพภายในของกลุ่มในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

3. รวบรวมข้อมูลต้นทุนก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกร รายได้ก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกรด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลการบันทึกข้อมูลทางการบัญชีในการผลิตอาหารสุกร เกี่ยวกับต้นทุนก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกร รายได้ก่อนและหลังการผลิตอาหารสุกร เพื่อประเมินผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพการผลิต และความสามารถในการลดต้นทุน จากนั้นถ่ายทอดข้อมูลการบันทึกข้อมูลทางการบัญชีในการผลิตอาหารสุกรแก่ผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมด้านการจัดการทางการเงินอย่างเป็นระบบ

5. พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจวางแผนการผลิต การจัดซื้อวัตถุดิบ การกระจายงาน

6. เสริมสร้างศักยภาพและองค์ความรู้การเป็นผู้ประกอบการชุมชนในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมการศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการชุมชน และกระตุ้นแรงจูงใจในการขับเคลื่อนกลุ่มอย่างเข้มแข็ง

7. สรุปข้อมูลรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) ประเด็นการวิเคราะห์ศักยภาพ ข้อจำกัดและโอกาสของกลุ่ม เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานร่วมกัน (2) ประเด็นผลในเชิงกระบวนการที่แบ่งออกเป็นกระบวนการวางแผนการทำงานและกระบวนการทำงานร่วมกับทีมวิจัยชุมชน และ (3) ประเด็นผลในเชิงความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานจริงร่วมกันเป็นกลุ่ม

ผลการศึกษา

1. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

1.1 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มตามโครงสร้างองค์กรแบบเดิมนั้น การกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เลขานุการ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงิน ฝ่ายผลิต และฝ่ายจัดซื้อวัตถุดิบ แต่การดำเนินงานยังไม่ได้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่แบ่งไว้แต่อย่างใด ดังแสดงใน Figure 1 และ Table 1

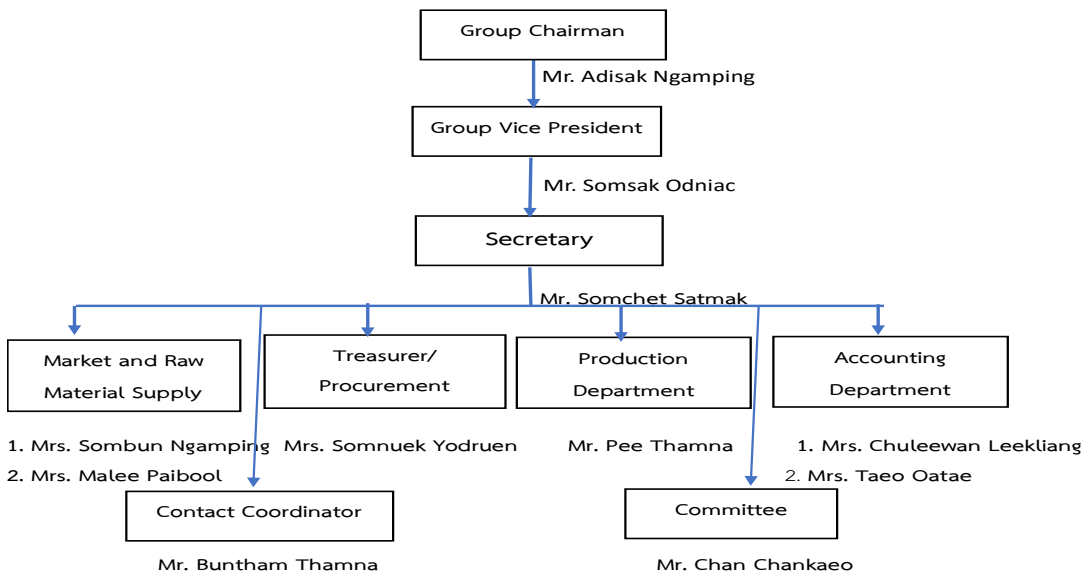

Figure 1. The traditional structure of community enterprise groups

Table 1. Display the traditional structure of community enterprise groups

No	Name	Roles and Responsibilities
1	Mr. Adisak Ngamping	Group chairman
2	Mr. Somsak Odniac	Group vice president
3	Mrs. Somnuek Yodruen	Treasurer/Procurement
4	Mr. Chan Chankaeo	Committee
5	Mr. Somchet Satmak	Secretary
6	Mrs. Chuleewan Leekliang	Accounting department
7	Mrs. Taao Oatae	Accounting department
8	Mrs. Sombun Ngamping	Market and raw material supply
9	Mrs. Malee Paibool	Market and raw material supply
10	Mr. Bunsom Somkhai	Member
11	Mr. Buntham Thamna	Contact coordinator
12	Mrs. Jinda Jakrot	Marketing department
13	Mrs. Waraporn Piyanan	Member
14	Mr. Pee Thamna	Production department

1.2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การทบทวนโครงสร้างการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่ม ทางที่มิวิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทุกคน ได้รับความเห็นว่ายังอยากที่จะดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มต่อไป จึงได้เขียนโครงสร้างการทำงานแบบเดิม เพื่อให้สมาชิกร่วมกันพิจารณาถึงความเหมาะสม หรือความต้องการในการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน ซึ่งสมาชิกต่างลงความเห็นเหมือนกันคือ อยากปรับเปลี่ยน ให้มีผู้นำการทำงานของกลุ่ม เพื่อเป็นหลักในการดำเนินงานร่วมกัน โดยประธานกลุ่มยังเป็นคนเดิม มีการหมุนเวียนพนักงาน (Job Rotation) ให้ไปทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สมาชิกได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายตลอดจนสามารถพัฒนาทักษะและเพิ่มพูนความรู้ในส่วนต่าง ๆ ของกลุ่ม การจัดแบ่งให้สมาชิกทุกคนได้หมุนเวียนเปลี่ยนกันมาผลิตอาหารร่วมกันในนามกลุ่ม ออกเป็น 4 กลุ่ม หมุนเวียนกันมาผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิตด้านแรงงาน

จากการหารือร่วมกัน และหลังจากการปรับบทบาทหน้าที่โครงสร้างการทำงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารสัตว์ลดต้นทุนของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งฮ้าง กลุ่มสามารถดำเนินงานของกลุ่มร่วมกันได้ โดยมีนายชาญ จานแก้ว เป็นผู้นำการดำเนินงานของกลุ่ม มีหน้าที่วางแผนการผลิต วางแผนการจัดซื้อวัตถุดิบ ดำเนินการผลิตอาหารให้เพียงพอ ตามปริมาณที่ต้องใช้สำหรับนำไปเลี้ยงสุกรของสมาชิกกลุ่มแต่ละราย ภายหลังจากได้ทบทวนโครงสร้างการผลิตแล้ว ยังคงดำเนินการภายใต้โครงสร้างกลุ่ม ปรับโครงสร้างให้มีความรัดกุมและสอดคล้องกับแนวทางการผลิตมากขึ้น โดยกำหนดให้ฝ่ายการตลาด ฝ่ายจัดซื้อวัตถุดิบ และฝ่ายการผลิต ทำหน้าที่ในส่วนเดียวกัน กลุ่มได้วางแผนการจัดซื้อวัตถุดิบ เช่น ข้าวโพดช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งคุณภาพดีและราคาต่ำ กักตุนไว้ เพื่อให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่องตามปริมาณความต้องการของผู้ใช้อาหารเพื่อไปเลี้ยงสุกรจริง ดังแสดงใน Figure 2 และ Table 2

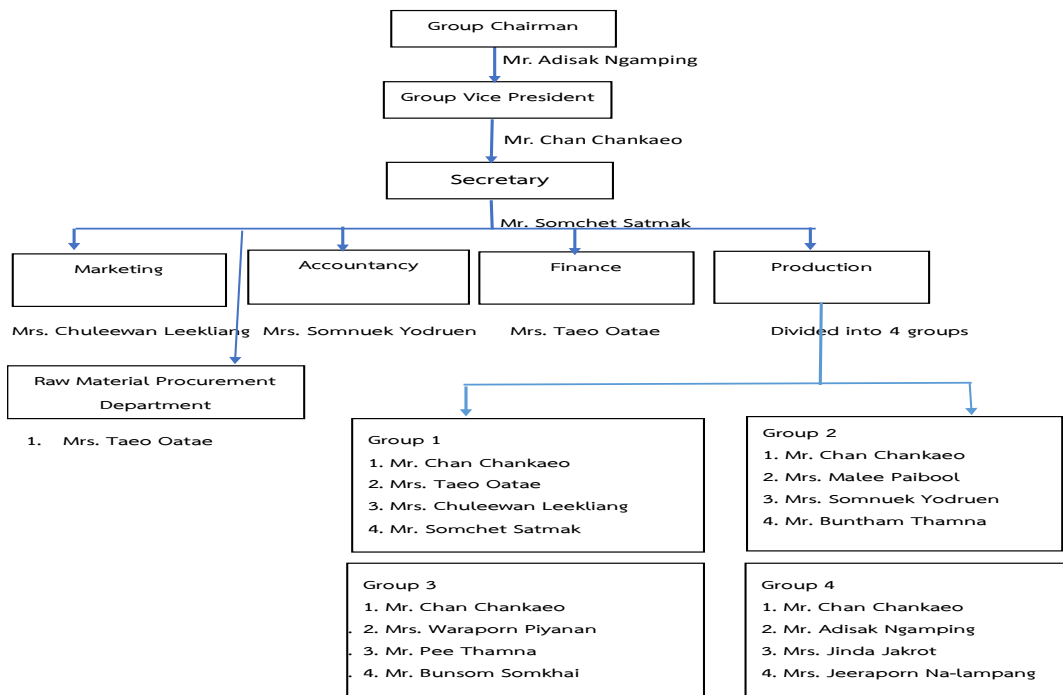

Figure 2. Group work restructuring

Table 2. Display the restructuring of the work structure of community enterprise groups

NO	Name	Position	Roles and responsibilities
1	Mr. Adisak Ngamping	Group chairman	Overall group management
2	Mr. Chan Chankaeo	Vice president	Responsible for production planning
3	Mrs. Somnuek Yodruen	Accountancy	Responsible for recording detailed information on income - expenses
4	Mr. Somchet Satmak	Secretary	Responsible for taking meeting notes and coordinating between group members
5	Mrs. Chuleewan Leekliang	Marketing	Have a marketing function and customer acquisition
6	Mrs. Taoe Oatae	Finance/Procurement of raw materials	Collect group money and purchase raw materials for production

7	Mr. Buntham Thamna	Procurement of raw materials	Responsible for purchasing raw materials for production
8	Mrs. Malee Paibool	Production department	It is responsible for production
9	Mr. Bunsom Somkhai	Production department	It is responsible for production
10	Mrs. Waraporn Piyanan	Production department	It is responsible for production
11	Mrs. Jinda Jakrot	Production department	It is responsible for production
12	Mr. Pee Thamna	Production department	It is responsible for production.
13	Mrs. Jeeraporn Nalampang	Production department	It is responsible for production.

2. ผลการเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชนผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีดังนี้

2.1 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม จากการวิเคราะห์และทบทวนสถานการณ์พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพในการ

ผลิตอาหารสุกรต้นทุนต่ำได้ จากวัตถุดิบในการท้องถิ่น ในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการผลิตและขายสุกรได้ทั้งในส่วนของแม่พันธุ์และหมูขุนได้เป็นอย่างดี ดังแสดงตาม Figure 3

Figure 3. A: The group members jointly produced pig sow-based formula on behalf of the community enterprise group, B: Pig feed

2.2 การเสริมสร้างองค์ความรู้การเป็นผู้ประกอบการชุมชน สมาชิกกลุ่มได้รับการเรียนรู้จากการสร้างแพลตฟอร์ม การประชาสัมพันธ์ผ่านเฟสบุ๊คเพจ เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับบุคคลภายนอก ทำให้เป็นที่รู้จักและทราบถึงตัวตนประชาสัมพันธการดำเนินงานของสมาชิกในกลุ่ม โดยใช้ชื่อเฟสบุ๊คเพจว่า วิสาหกิจชุมชนฯ ของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อย บ้านทุ่งฮ้าง และจัดหาแอดมินเพจไว้คอยดูแลเพจ รวมถึงการโพสต์กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความมีตัวตนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับบุคคลภายนอกให้มากขึ้น ซึ่งภายหลังการดำเนินงานสมาชิกกลุ่มมีแรงผลักดันที่จะร่วมมือร่วมใจกันเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป มีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มโดยดำเนินการผลิตอาหารสุกรร่วมกัน จากวัตถุดิบในท้องถิ่น จัดจำหน่ายอาหารสุกรที่ผลิตร่วมกันให้กับสมาชิกกลุ่มนำไปเลี้ยงสุกรของตนเองและ สมาชิกกลุ่มทุกคนสามารถเป็นผู้ประกอบการในระดับชุมชนได้ เนื่องจากทุกคนสามารถจัดจำหน่ายสุกรที่ตนเองเลี้ยงได้ด้วยตนเอง

2.3 การบันทึกข้อมูลและระบบบัญชีกลุ่ม จากเดิมการบันทึกข้อมูลไม่เป็นระบบ สมาชิกต่างคนต่างบันทึกตามความเข้าใจของตนเอง กลุ่มขาดระบบการติดตามข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง จะนำข้อมูลมาเทียบกันเฉพาะในช่วงการผลิตและจำหน่ายอาหารในแต่ละรอบเท่านั้น ทำให้การบันทึกข้อมูลการผลิตแต่ละครั้งไม่ตรงกันและไม่สามารถควบคุมต้นทุนการผลิตได้ ส่งผลให้รอบการผลิตอาหารสุกรแม่พันธุ์ในแต่ละรอบตามความเป็นจริงคือ กลุ่มไม่

เกิดผลกำไร แต่สมาชิกกลุ่มมีเข้าใจผิดพลาดว่ากลุ่มได้รับผลกำไร และได้นำเงินหุ้นมาปันผลให้กับสมาชิก ทางทีมวิจัยจึงดำเนินการทบทวนข้อมูลการผลิตในแต่ละรอบที่ผ่านมา พบปัญหาที่เกิดขึ้นคือการขาดความเข้าใจในการบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบองค์ความรู้ด้านบัญชีพื้นฐานที่จะสนับสนุนการคำนวณต้นทุนการผลิต จึงนำไปสู่การสร้าง แบบบันทึกข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดที่ระบุถึง (1) ชื่อสินค้า จำนวนที่ผลิต วันเดือนปีที่ผลิต (2) รายละเอียดวัตถุดิบ คือยอดยกมา/ซื้อมา, ใช้ไปและยอด คงเหลือ (3) ค่าแรงและค่าใช้จ่ายในการผลิต (4) รายละเอียดการขายคือรายชื่อลูกค้า จำนวนที่ขาย ราคาต่อหน่วยและ จำนวนเงินที่ได้ (5) รายได้จากการขาย วัตถุดิบและกำไรที่ได้ในแต่ละรอบการผลิต และ (6) สรุปรายการ รับ-จ่าย-คงเหลือ ในแต่ละรอบการผลิต โดยมีข้อกำหนดให้สมาชิกที่ทำการผลิตในแต่ละรอบเป็นผู้บันทึกข้อมูล 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 แบบบันทึกรวม (ให้เก็บไว้ที่กลุ่มผลิต) และบันทึกต่อเนื่องในแต่ละรอบ และฉบับที่ 2 เป็น แบบบันทึกส่วนตัวของสมาชิก เพื่อนำมาเปรียบเทียบและสื่อสารข้อมูลในภาพรวม รวมถึงสามารถใช้ตรวจสอบข้อมูลการผลิตในแต่ละครั้ง พร้อมทั้งกำหนดให้มีการประชุมสมาชิกเพื่อสรุปข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจึงเกิดการบันทึกข้อมูลทางการบัญชีโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในรูปแบบการจดบันทึกข้อมูลรายละเอียดต้นทุนการผลิตการขาย และผลการดำเนินงานในแต่ละครั้ง ซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนสามารถดำเนินการได้ ดังแสดงตาม Figure 4

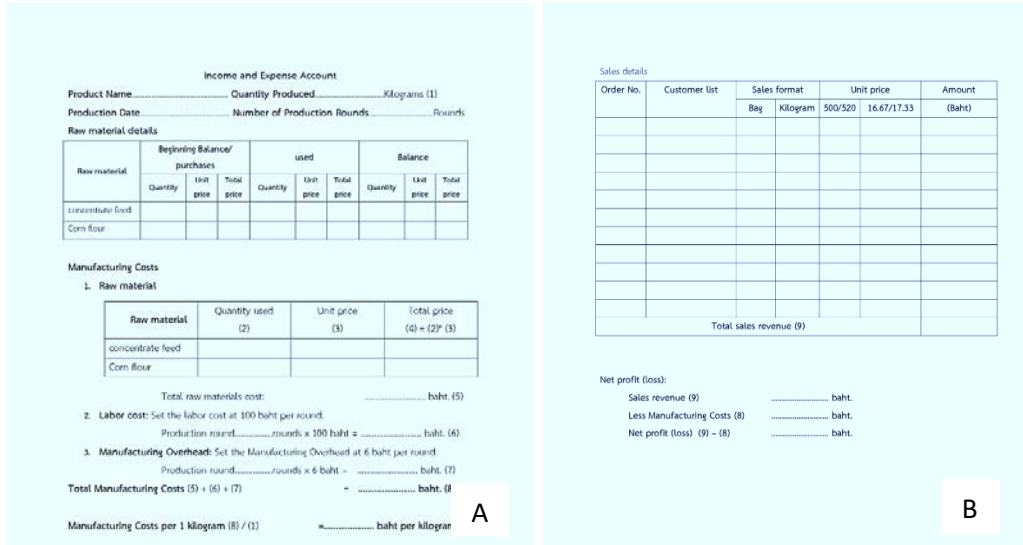

Figure 4. Accounting record-keeping. A: Income and expense account, B: Sales details

วิจารณ์

1. จากผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างองค์การและแนวทางการบริหารจัดการ ซึ่งจากเดิม โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอิงตามระบบราชการแบบแนวดิ่งที่ แบ่งหน้าที่ ชัดเจน เช่น ประธานกลุ่ม รองประธาน ฝ่ายผลิต ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายการตลาด อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ บทบาทหน้าที่เหล่านี้ยังไม่ถูกนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพจริง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่เน้นรูปแบบมากกว่าการนำไปใช้จริง ซึ่งเป็นลักษณะที่พบได้บ่อยในกลุ่มชุมชนที่ขาดกลไกการทำงานร่วมอย่างแท้จริง

เพื่อตอบสนองต่อปัญหา การดำเนินการพัฒนาในระยะต่อมามีมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างองค์การ โดยการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก จัดสรรบทบาทตามความถนัดของแต่ละคน ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิดของ การจัดการแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นความยืดหยุ่นตามบริบทของกลุ่มมากกว่าการยึดตามตำแหน่งทางนามธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์การจากแบบบนลง

ล่าง สู่แบบแนวนอน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jiumpanyarach (2016) ที่ ศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเกษตรกรโดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อลดต้นทุนอาหารสัตว์ของเกษตรกรโคเนื้อ ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี โดยนำปัญหาและความต้องการของเกษตรกร โดยรวมกลุ่มเกษตรกรตามแนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างกลไกการพึ่งพากันภายในชุมชน เช่นเดียวกับกับ Kanokhong (2018) ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาและจัดการเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพืชผักอินทรีย์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแก้ปัญหาในการพัฒนารูปแบบเดิม สภาวะที่โครงสร้างองค์การดำเนินงานแบบแนวดิ่งและแบ่งบทบาทชัดเจน เช่น ประธาน รองประธาน ฝ่ายผลิต ฝ่ายตลาด มักไม่ตอบโจทย์ในการปฏิบัติจริง การปรับจากโครงสร้างแบบแนวดิ่งสู่โครงสร้างเชิงเครือข่าย ที่ให้องค์ความรู้และบทบาทถูกจัดสรรตามบริบทของกลุ่ม ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก และสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาของ Tahom et al. (2019) ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่เริ่มตกลงที่จะทำวิจัย กำหนดปัญหา เลือก

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามแผน และวิเคราะห์ผลการปฏิบัติ ค้นหาวิธีการลดต้นทุน การผลิตตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน มาพัฒนากระบวนการเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร โดย จัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันกับชุมชน เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ขณะที่ Chumpa (2023) ที่ได้ศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามัคคีเกษตรอินทรีย์ฟาร์ม แล้วพบว่า การบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต้องมีการสร้างกลไกการบริหารงานด้านการจัดตั้งโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน รวมถึงการมีคณะกรรมการบริหารจัดการการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

นอกจากนั้นแล้ว การเสริมสร้างบทบาทผู้นำและกลไกการหมุนเวียนงาน การที่สมาชิกเสนอให้มีผู้นำหลักของกลุ่มชัดเจน เป็นผลสะท้อนถึงความต้องการ เสถียรภาพในการตัดสินใจ และความมั่นคงทางภาวะผู้นำ ที่สามารถขับเคลื่อนกลุ่มได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน การหมุนเวียนบทบาทภายในกลุ่ม เป็นแนวทางที่ช่วยลดความตายตัวของตำแหน่งงาน และส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกพัฒนาศักยภาพได้หลากหลายด้าน และเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Rashid *et al.* (2022) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ การจัดระบบการหมุนเวียนงาน ภายใต้ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งสามารถใช้เป็นกลไกพัฒนาภาวะผู้นำภายในองค์กร โดยเฉพาะในชุมชนที่มีโครงสร้างไม่เป็นทางการ การมีผู้นำที่มีบทบาทชัดเจน ช่วยให้การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น และการศึกษาของ Wallo *et al.* (2024) พบว่า การเสริมสร้างบทบาทผู้นำควบคู่กับการส่งเสริมการ

เรียนรู้ในองค์กรนั้น เป็นรากฐานของการจัดการกลุ่มอย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ผู้นำมีบทบาทในการกระตุ้นการเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการพัฒนา ความสามารถของสมาชิกในการหมุนเวียนงานและพัฒนาทักษะรอบด้าน จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีภาวะผู้นำที่เข้าใจบริบทของการเรียนรู้แบบองค์รวมและสามารถนำพากลุ่มไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้

2. จากการเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชนผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยต้นทุนต่ำจากชุมชน ซึ่งสมาชิกกลุ่มมีความสามารถในการผลิตอาหารสุกรต้นทุนต่ำจากวัตถุดิบท้องถิ่น และสามารถขายสุกรแม่พันธุ์และหมูขุนได้เป็นอย่างดี การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการวิเคราะห์สถานการณ์ ช่วยให้สมาชิกตระหนักถึงความสามารถในการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Matukarun *et al.* (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่ลงมือทำจริง ช่วยเพิ่มทักษะ ความมั่นใจ และแรงบันดาลใจสู่การสร้างธุรกิจใหม่ชุมชน เช่นเดียวกับ Paudyal (2024) ที่ได้ศึกษา ศักยภาพของภาคการเลี้ยงโคนมรายย่อยในยูกันดาตะวันออกผ่านการประเมินแบบมีส่วนร่วม โดยให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยเข้ามา มีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนกิจกรรม การดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม พบว่า การวางแผนและดำเนินการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกเห็นศักยภาพ และสามารถตระหนักถึงความสามารถของตนเองในการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาระบบการดำเนินงาน

ในด้านการตลาด สมาชิกกลุ่มได้นำสื่อสังคมออนไลน์ คือ เฟซบุ๊กเพจ มาใช้เป็นช่องทางสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และสร้างการรับรู้ในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งช้าง ซึ่งช่วยให้สมาชิกมีโอกาสเรียนรู้การตลาดจริง ได้วิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภค และมีช่องทาง

สื่อสารโดยตรงกับลูกค้า การใช้โซเชียลมีเดียไม่เพียงแต่ช่วยสร้างการรับรู้ภายนอก แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการ กระตุ้นการเรียนรู้ การตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และการสร้างความเข้มแข็งให้ระบบภายในกลุ่มเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Suwanmaneepong *et al.* (2024) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนา ผู้ประกอบการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้ เมื่อชุมชนเข้าร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การริเริ่มแนวคิด กำหนดกลยุทธ์ ดำเนินงาน และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยทั้งเทคโนโลยีและความร่วมมือภายในกลุ่ม เช่นเดียวกับ Munaf *et al.* (2024) ที่ได้ศึกษาการใช้โซเชียลมีเดียพบว่า การใช้โซเชียลมีเดียในกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก ช่วยสร้างเครือข่ายความรู้และแรงบันดาลใจสนับสนุนในกลุ่ม รวมถึงเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและตลาด ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของเฟซบุ๊กเพจในฐานะแพลตฟอร์มสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการชุมชนอย่างแท้จริง

ส่วนประเด็นการบันทึกบัญชีและการวางแผนการเงินของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจากประสบการณ์ก่อนหน้าที่กลุ่มไม่มีระบบบัญชีที่ชัดเจน และสมาชิกขาดความเข้าใจด้านต้นทุนและกำไร การวางระบบบัญชีแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ทุกคนสามารถบันทึกข้อมูลการผลิต ต้นทุน วัตถุประสงค์รายรับ-รายจ่าย ได้อย่างเข้าใจ และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเชิงธุรกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของ Khadim and Choudhury (2024) ซึ่งพบว่า กลุ่มธุรกิจขนาดเล็กที่มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบจะมีประสิทธิภาพดีขึ้น และสามารถใช้อ้างอิงข้อมูลเพื่อปรับกลยุทธ์และควบคุมต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่การศึกษาของ Kaban (2025) พบว่า ความเข้าใจด้านการจัดการการเงิน เช่น การจัดการกระแสเงินสด การบันทึกรายการ และการวางแผนการเงินระยะยาว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจขนาดเล็ก แม้เจ้าของธุรกิจจะ

ประสบปัญหาการขาดความรู้ด้านบัญชี แต่การพัฒนาความรู้และกระบวนการที่เป็นระบบจะเสริมสร้างความแม่นยำในการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงิน และส่งเสริมการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในอนาคต

สรุป

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการเสริมสร้างผู้ประกอบการชุมชนของกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยบ้านทุ่งช้าง แสดงถึงการปรับโครงสร้างองค์การและระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทของงานและศักยภาพของสมาชิก เพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม โดยเน้นการติดตามผลการดำเนินงาน การประเมินสมาชิกในแต่ละรอบ การถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้แบบเพื่อนสอนเพื่อน และการอบรมร่วมกับภาคีเครือข่าย รวมถึงการจัดทำฐานข้อมูลด้านการผลิตและจัดซื้อ เพื่อสนับสนุนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน การมีผู้นำที่ชัดเจนและกลไกการหมุนเวียนบทบาทภายในกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และความยืดหยุ่นในการบริหาร นำไปสู่รากฐานที่มั่นคงและการเติบโตอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน การเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง รวมถึงการสร้างช่องทางการตลาดผ่านโซเชียลมีเดีย และระบบข้อมูลบัญชีที่โปร่งใส ช่วยให้สมาชิกพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการดิจิทัลที่เข้มแข็งในระดับชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ประเมินผลงานวิจัยและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Chumpa, N. 2023. Knowledge management on group management according to creative economy concept to create added value for Samakkee Organic Farming Community Enterprise Group in Maefahluang sub-district Maefahluang district, Chiang Rai province. HRD Journal 14(1): 23-41. (in Thai)
- Jiumpanyarach, W. 2016. Reduction costs of animal rations for cattle farmers by participatory action research (PAR) in Tumbon Tandeaw, Aumphor Kangkoy, Saraburi province. Area Based Development Research Journal 8(3): 68-83. (in Thai)
- Kaban, M. 2025. Understanding financial management as a determining factor for the success of MSMEs: A qualitative study. International Journal of Accounting and Management Information Systems 2(1): 51-60.
- Kanokhong, K. 2018. A guideline for development and management of organic vegetable community enterprise network in Chiangmai Province. Journal for Community Development and Life Quality 6(2): 261-284. (in Thai)
- Khadim, E. H. and S. R. D. Choudhury. 2024. Influence of record keeping on the performance of micro and small enterprises in the context of their area of operation: An empirical study. International Journal of Professional Business Review 9(4): e04671.
- Matukarun, A., J. Wattana and P. Khemthong. 2023. Participatory action research to develop non-formal education learning process in strengthening the community based on social capital: Case study of Bangmafor Community, Nakhon Sawan Province. Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences 6(3): 1304-1318. (in Thai)
- Munaf, S., K. Swingler, F. Brulisauer, A. O'Hare, G. Gunn and A. Reeves. 2024. Social media network analysis of smallholder livestock farming communities in the United Kingdom. Heliyon 10(1): Article e23265.
- Ojediran, T. K., T. S. Afolabi, S. F. Olayiwola, B. A. Oyetoro, T. B. Olayeni and I. A. Emiola, 2024. High-quality-cassava peel meal: Impact on growth performance, blood characteristics, and economic indices of grower pigs. Thai Journal of Agricultural Science 57(2): 58-71.
- Paudyal, S. 2024. Realizing the potential of Eastern Uganda's smallholder dairy sector through participatory evaluation. Agriculture 14(7): 1173: 1-12.
- Qui, N. H., B. Guntoro, A. R. S. Putra, N. T. A. Thu, N. C. Liangco, C. C. Dang, N. T. Linh and N. V. Vui. 2025. Improving competitiveness among small-scale pig farmers: Challenges, innovations and sustainable practices in the

- Mekong Delta, Vietnam. *Journal of Animal Health and Production* 13(2): 470–479.
- Rashid, I. M. A., M. R. Zaini, M. Roni, A. Adanan, S. I. Faisal and M. F. Jamil. 2022. Job rotation as a leadership development tool in Malaysia education sector. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 12(12): 381-388.
- Seemanon, K. 2022. The potential assessment of community enterprise groups in livestock (swine) production in Thailand. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology* 7(6): 300-316. (in Thai)
- Suwanmaneepong, S., C. Llonas, C. Kerdsriserm, J. Khemkhan, P. E. Sabajjai, T. Samanakup, P. Kaewtaphan, P. Chourwong, P. Mankeb and L.-P. Dana. 2024. Participatory value chain development: Insights from community-based enterprise in rural Thailand. *International Journal of Agricultural Sustainability* 22(1): 1-16.
- Tahom, U., S. Dhurata and K. Wongsas. 2019. The participatory potential development of agriculturists through the sustainable agriculture concept for production costs reduction in Baan Kukat community, Satuk sub-district, Satuk district, Buriram province. *Journal of Social Development* 21(2): 1-27. (in Thai)
-